

РОЗДІЛ IV

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 159.953.34:81'36:811.111(045)
DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-178-180

Барчі Беата Василівна,
кандидат психологічних наук, старший викладач,
Гейдер Генрієтта Золтанівна,
студент,
Капац Мар'яна Василівна,
студент,
Мукачівський державний університет, м. Мукачєво

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано особливості процесу запам'ятовування під час вивчення граматичного матеріалу англійської мови. Виокремлено типи людської пам'яті, а саме наочно-образний; словесно-образний; проміжний. Розкрито думку про можливості надання комп'ютерної допомоги для ефективності дії процесів пам'яті при вивченні англійської мови, а саме граматичного матеріалу. Виокремлено якості запам'ятовування, які беруть участь під час вивчення граматичного матеріалу. Узагальнено психологічні особливості процесу запам'ятовування граматичного матеріалу. Підкреслено, що процеси пам'яті, а саме їхня єдність прослідковується у взаємобумовленості та в проникненні одного процесу в інший. Визначено особливості процесу запам'ятовування у формуванні граматично-комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом.

Ключові слова: англійська мова, граматична компетенція, граматичні навички, пам'ять, процеси пам'яті

Постанова проблеми. Передумовою адекватного використання англійської мови в усному і писемному мовленні є розвиток основних граматичних вмінь і навичок, розвиток практичного вміння успішно використовувати широкий спектр лексико-граматичних засобів мови. Сприяння розвитку професійних навичок вживання граматичних структур англійської мови в спілкуванні значною мірою залежить від психологічних особливостей запам'ятовування, що впливає на збагачення загального лінгвістичного досвіду студентів для подальшого вдосконалення ними своїх лексико-граматичних вмінь і навичок.

Результативність вивчення будь-якого матеріалу обумовлюється великою кількістю факторів: психологічний, фізичний та інтелектуальний розвиток, темперамент, тип сприйняття інформації, вікові особливості і т.д. Вивчення англійської мови, а саме граматичного матеріалу, сприяє розвитку інтелекту особистості в цілому, розширенню обсягу пам'яті, розвитку фонематичного та інтонаційного слуху. Закладаються основи володіння іноземною мовою, а саме: слуховимовні, лексичні, граматичні та орфографічні навички; аудіювання, говоріння, читання та письма.

Під час викладання граматичного матеріалу значна увага приділяється граматичній формі, натомість практичне застосування граматичних структур у повсякденному житті та спілкуванні відходить на другий план. Таким чином, основною метою формування граматичної компетенції є здатність студента вживати правильні граматичні конструкції. Тобто вправи повинні носити комунікативний характер та бути наближеними до життєвих ситуацій. Основним чинником формування граматичної компетенції у студентів є вправи на запам'ятовування. Запам'ятовування – це мнемічний процес, який полягає у засвоєнні нового матеріалу шляхом пов'язування його з набутих раніше. Для навчання граматиці застосовують наступні види вправ: умовно-мовні вправи – вправи, що імітують мовну комунікацію. Вправи, в яких має місце комунікативне, мотивоване, ситуативне, контекстне використання матеріалу на знайомій лексиці; достовірно-мовні вправи – вправи в природній комунікації в різних видах мовної діяльності. Під час засвоєння англійської мови значне місце відводиться роботі з граматичним матеріалом.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Як зазначає видатний психолог С. Рубінштейн [7], пам'ять виявляє низку більш чи менш виражених типологічних особливостей.

Ураховуючи те, що всередині пам'яті виявляються всі особливості сприйняття та мислення, сенсорної й емоційної сфери, зарубіжні науковці Л. Дунлоскі та К. Герцог подають у своїх дослідженнях аналітичну діяльність, комунікативну власну спрямованість, когнітивно-абстрактне мислення як важливі компоненти процесу запам'ятовування у період навчання [9].

Проблема використання особливостей запам'ятовування під час вивчення граматичного матеріалу англійської мови є надзвичайно актуальною, оскільки вони сприяють свідомому, самостійному та незалежному опануванню іноземних знань. Такий підхід до навчання підтримує розвиток сучасної вітчизняної освіти, яка ставить у центр навчання особистість з її потребами і можливостями. Пам'ять являє собою здібність людини до запам'ятовування, збереження у свідомості та наступного відтворення матеріалу. К. Овчаренко із зазначених процесів пам'яті виділяє запам'ятовування як початковий, визначаючий всю подальшу складну та опосередковану роботу людської пам'яті [3]. Студенти використовують різні стратегії запам'ятовування задля досягнення максимальної ефективності навчання. В основу нашого дослідження лягли стратегії запам'ятовування запропоновані А. Брауном, що передбачають осмислення виучуваного матеріалу [8]. Зокрема, категоризація (categorization), що передбачає прив'язку нової інформації до попереднього досвіду та реорганізація (elaboration) – створення нового змісту. Також ми визначили доцільність вивчення стратегії вибору часу (speeded strategy decisions), адже будь-яке запам'ятовування вимагає раціонального використання часу для вивчення того чи іншого матеріалу.

Для осмислення даної тематики велике значення мають праці вітчизняних та зарубіжних науковців, компетентних в питаннях дослідження особливостей запам'ятовування, а саме В. Волошиної, Ф. Джонсон, Т. Зінченко, Р. Каламаж, А. Карпов, І. Пасічник, А. Смирнов, Б. Андервуд, А. Бйорк, А. Коріат, Дж. Меткалфе, Т. Нельсон, Л. Наренс, Л. Редер, та ін. В питаннях дослідження стратегій запам'ятовування ми опиралися на праці С. Король, Л. Петренко, Л. Циганової, Н. Щерби, А. Браун, Л. Сон, Б. Шварц. Оскільки категорія пізнавального процесу запам'ятовування іноземного граматичного матеріалу є недостатньо розкритою, ми вважаємо за потрібне розглянути це питання у своїй статті.

Мета статті: аналіз особливостей процесу запам'ятовування під час вивчення граматичного матеріалу.

Результати дослідження. Пам'ять є одним із найбільш потужних механізмів пізнання. Вдосконалення роботи своєї пам'яті передбачає, насамперед, активну позицію людини у напрямку поглиблення знань щодо її особливостей, використання ефективних стратегій запам'ятовування. Контроль та управління різними аспектами нашої пам'яті залежить від психологічних особливостей запам'ятовування. Тому важко переоцінити їх вагомість у навчальній діяльності студентів та й у повсякденному житті загалом. Оскільки на сьогоднішній день англійську мову вивчають діти з першого класу, то, відповідно, підходи до вивчення також мають бути різні. Людська пам'ять на будь-якому віковому етапі поділяється на типи: наочно-образний (легко відтворюються образи); словесно-образний (легко запам'ятовуються думки, виражені в словесній формі); проміжний тип.

Психологи у свій час здійснили великий внесок у встановлення загальних закономірностей пам'яті. Відомими є фундаментальні психологічні дослідження М. Зиганова, К. Овчаренка, А. Петровського, С. Рубінштейна, [2; 3; 5; 7].

Цінні відомості про пам'ять знаходяться в працях прикладного характеру. Зокрема в тих, що розкривають її в зв'язку з особливостями засвоєння учнями змісту навчальних дисциплін. Можливо, з причини недостатності наукових робіт, присвячених особливостям мнемонічної діяльності школярів молодших і старших класів часто не йдуть шляхом осмисленого запам'ятовування навчального матеріалу, а вдаються до механічного (засубрювання).

«... Першокласник приходить до школи, і з першої ж чверті він зіштовхується із необхідністю запам'ятовувати значний обсяг інформації» [10]. Цю необхідність можна перетворити на веселу захоплюючу гру. І тут повинні допомогти дорослі – батьки, вчитель, шкільний психолог. Допомогати весело, ненав'язливо, непомітно, цікаво, щоб запам'ятовування відбувалось саме собою, а не ставало непосильною працею дитини. Згадаймо, як Том Соєр перетворив нудну роботу – фарбування паркану – на захоплюючу гру для хлопчиків. Учитель, певною мірою, повинен стати Томом Соєром, але при цьому ще й розвивати творчу ініціативу учнів, навчати доводити правильність відповіді, розв'язувати завдання нестандартно, відстоювати свою точку зору.

І. Пасічник, працюючи над створенням своєї методичної системи освіти, серед її типових якостей особливо виділив таку, як процесуальність, пов'язану з механізмами пам'яті. Згідно процесуального характеру нашої методичної системи, кожен відрізок учбового курсу з граматики англійської мови входить в якості залежного елемента в органічний зв'язок з іншими елементами. Як це показано експериментально, справжнє пізнання кожного елемента прогресує по мірі володіння іншими, наступними елементами предмету і усвідомлення відповідного цілого, аж до всього учбового курсу та його продовження в наступних класах [4].

Аналізуючи можливість надання комп'ютерної допомоги для ефективності дії процесів пам'яті при вивченні іноземної мови, а саме граматичного матеріалу, можна зробити наступні висновки:

1. Концепція діяльності учнів базується на тому, що особистість не лише пристосовується до умов зовнішнього середовища, а й активно пристосовує його до себе. У зв'язку з цим стає необхідністю набуття не мовленнєвих навичок, а інтелектуальних умінь використання граматичного матеріалу. На перший план виходить потреба організувати психічні процеси, що сприяють засвоєнню граматичного матеріалу, вибудувати учбовий матеріал відповідно до структури цих процесів. Але такий підхід є загальним. У ньому слід виділити рівні для виділення тих поточних завдань, які треба вирішити в процесі діяльності (вивчення граматики англійської мови) а спілкування нею так само, як і внутрішня комунікація чи мислення, є видом такої діяльності. Діяльність може бути комунікативною, трудовою, ігровою, але будь-яка вона має єдину психологічну структуру.

2. Поскілки комп'ютер – багатифункціональний засіб ТЗН, то й, відповідно, працюючи з ним, можна використовувати будь-які типи та процеси пам'яті. Тобто, програми вивчення граматики

англійської мови містять в собі як вербальну, так і наочно-образну інформацію. Це досить добре проявляється в різнокольорових картинках та детальному озвучуванні англійською зображуваних предметів. Прокручуючи кожен граматичну структуру кілька разів, учень мимоволі утримує «на слуху» його розуміння, а цікавий малюнок дозволяє зберегти у пам'яті розуміння та дає можливість правильно використовувати на практиці. Такий варіант вивчення граматики англійської мови вважається досить примітивним на сьогодні, він є базою для створення більш досконалих програм. До прикладу, на сьогоднішній день актуальними є прийоми 25 кадру, швидкісне запам'ятовування схем та інші [6].

Подальша інформація, що привертає увагу в психологічній літературі, стосується дослідів німецького психолога Г. Еббінгауза, котрий значну їхню кількість провів саме на собі. Результати їх містяться в книзі «Пам'ять: внесок в експериментальну психологію» (1913р.). Базою дослідів були «безглузді склади», як він сам їх називає, з трьох букв, по типу – zok, kem. Відбираючи їх, Г. Еббінгауз надіявся скоротити до мінімуму вплив своїх попередніх знань на процес запам'ятовування. Він відібрав 2300 таких складів і читав їх уголос. Далі закривав список, намагавшись повторити прочитане. Звичайно, з такою кількістю слів з першої спроби вдало бажаного результату отримати було неможливо, але він не покидав зусилля, а продовжував до того часу, доки не досягнув більш-менш хорошого результату. Так, безумовно важко буде підрахувати увесь затрачений на це час, але після всього дослідник назвав його «спробою визначення критеріїв пам'яті». Він перевіряв свою пам'ять в різний час після того, як запам'ятав список. Згадуючи перший склад, психолог іноді не пам'ятав подальшого. Але чи значило це, що список, який він вивчав місяці назад не зберігся в пам'яті [1].

Г. Еббінгауз довчив список складів, і на довчання у нього витратилось менше ніж на завчання. Він назвав цей прийом «методом збереження інформації». Але головним відкриттям з усього вище сказаного є саме те, що в перший час отримання інформації, пам'ять людини зберігає лише 40-45%, об'єм збереження впродовж 48 годин знижує інформацію до 30%. Цей досить вагомий факт, про який треба пам'ятати кожному, хто хоче вивчити максимальну кількість англійської лексики та граматичних структур: займатись вивченням без великих перерв і краще 20-30 хв. зате щоденно [1].

Як висновок можна сказати: з точки зору психологічної літератури про процеси пам'яті, їхня єдність прослідковується у взаємобумовленості та в проникненні одного процесу в інший. Для ефективності їхнього протікання необхідно застосовувати певні методи та прийоми. Недарма науковці-психологи зауважують, що за бажанням пам'ять будь-якого типу можна поліпшити. Адже головна відмінність між людьми з доброю пам'яттю та з поганою виявляється в тому. Що одні вмюють нею користуватися, тренують її, а інші – ні.

За визначенням А. Брауна [8], в пам'яті є важливі три якості: швидкість запам'ятовування, його міцність і оперативність під час відтворення. Значною перевагою в процесі вивчення англійської граматики є комплексні заняття за темами, тобто певна кількість уроків відводиться суто на вивчення однієї теми, де підбирається відповідний граматичний матеріал. Так само й лексика до цього підібрана максимальна. Такий метод в психології називається методом зв'язування образів. Незамінною школою мислення, що допоможе усунути уповільненість думок, може стати сама організація здобування знань: на занятті слід створити такий логічний ланцюжок, щоб наслідок одного ставав причиною іншого. І тоді, утримуючи ланцюг в полі своєї уваги і пам'яті, учень навіть з уповільненим розумовим процесом, починає мислити.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дане дослідження дає змогу збагатити надбання, здобуті у сфері вивчення особливостей ефективності запам'ятовування граматичного матеріалу щодо принципів організації успішного опрацювання, вивчення та засвоєння інформації під час вивчення граматики англійської мови. Формування у студентів уміння

здійснювати більш точний прогноз власних можливостей пам'яті щодо або збереженої, або лише майбутньої перспективи запам'ятовування навчального матеріалу з граматики англійської мови забезпечить самостійність у вивченні інформації та надасть можливість обрати найбільш ефективну стратегію

запам'ятовування. Перспективами подальших досліджень вбачаємо у розробці тренувальних вправ для покращення рівня запам'ятовування граматичного матеріалу під час вивчення англійської мови.

Список використаних джерел

1. Эббингауз Г. Смена душевных образовани / Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти / Г. Эббингауз, М.: Изд-во МГУ, 1979. - 272с.
2. Зиганов М. Мнемотехніка. Запам'ятовування на основі візуального мислення / М. Зиганов, В. Козаренко. – К. : Школа раціонального читання, 2001. –304 с.
3. Овчаренко К. С. Як розвивати пам'ять, мислення і розумові сили дитини // Педагогіка В. Сухомлинського як втілення гуманістичних загальнолюдських ідеалів. – Миколаїв, 1998. – 120с.
4. Пасічник І. Д. Психологічні особливості впливу моніторингу метапам'яті особистості на прогностичну валідність засвоєння, відтворення та зберігання навчального матеріалу у студентів ВНЗ [звіт про науково – дослідну роботу] / Пасічник І. Д., Каламаж Р. В., Волошина В. О. – Острого: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2012. – 30 с.
5. Петровський А.В. Общая психология / Под ред. А.В. Петровського – М.; Просвещение, 1986. – 186 с. С. 132 – 134
6. Підласий І. П. Система засвоєння-забування / І.П. Підласий // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 2.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. Т.1/ С.Л.Рубинштейн – М.: Педагогика, 1989. – 488с.
8. Brown A. L. (1980) Learning to learn: on training students to learn from texts. Reading Technical Report No. 189
9. Dunlosky L., & Hertzog, C. (1998). Training programs to improve learning in later adulthood: Helping older adults educate themselves. In D. J. Hacker, J. Dunlosky, & A. C. Graesser (Eds.), Metacognition in educational theory and practice, Mahwah, NJ: Erlbaum.
10. Nelson T. O., & Dunlosky, J. (1991). When people's judgments of learning (JOLs) are extremely accurate at predicting subsequent recall: The “delayed-JOL effect.” Psychological Science, 2, 267-270.

References

1. Jebbingauz G. 1979. Smena dushevnyh obrazovaniy. Hrestomatija po obshhej psihologii. Psihologija pamjati [Changing mental education. Reading on General Psychology. Psychology of memory] M.: Izd-vo MGU, 272p.
2. Ziganov M. 2001. Mnemotehnika. Zapamjatovuvannja na osnovi vizual'nogo mislennja [Memories based on visual thinking] K. : Shkola racional'nogo chitannja, 304p.
3. Ovcharenko K. S. 1998. Jak rozvivati pamjat', mislennja i rozumovi sili ditini [How to develop the memory, thinking and mental powers of the child] Pedagogika V. Suhomlins'kogo jak vtilennja humanistichnih zagal'no'ljuds'kih idealiv. Mikolaiv, 120p.
4. Petrovskij A.V. 1986. Obshhaja psihologija [General Psychology] M.; Prosveshhenie, 186 p. PP. 132 – 134
5. Pasichnik I. D. 2012. Psihologichni osoblivosti vplivu monitoringu metapam'jati osobistosti na prognostichnu validnist' zasvoennja, vidtvorenja ta zberigannja navchal'nogo materialu u studentiv VNZ [Psychological peculiarities of the influence of monitoring metamemory of personality on the prognostic validity of learning, reproduction and storage of educational material in students of higher education institutions] Ostrog: Vidavnictvo Nacional'nogo universitetu “Ostroz'ka akademija”, 30p.
6. Pidlasij I. P. 1995. Sistema zasvoennja-zabuvannja [The system of learning-forgetting] Pedagogika i psihologija. № 2.
7. Rubinshtejn S.L. 1989. Osnovy obshhej psihologii: V 2 t. T.1 [Fundamentals of general psychology] M.: Pedagogika, 488p.
8. Brown A. L. 1980. Learning to learn: on training students to learn from texts. Reading Technical Report No. 189
9. Dunlosky, L., & Hertzog, C. 1998. Training programs to improve learning in later adulthood: Helping older adults educate themselves. In D. J. Hacker, J. Dunlosky, & A. C. Graesser (Eds.), Metacognition in educational theory and practice, Mahwah, NJ: Erlbaum.
10. Nelson, T. O., & Dunlosky, J. 1991. When people's judgments of learning (JOLs) are extremely accurate at predicting subsequent recall: The “delayed-JOL effect.” Psychological Science, 2, 267-270.

В статті проаналізовані особливості процесу запам'ятовування при вивченні граматичного матеріалу англійської мови. Виділені типи людської пам'яті, а саме наочно-образна; словесно-образна; проміжна. Розкрито думку про можливість надання комп'ютерної допомоги для ефективності дій процесу пам'яті при вивченні англійської мови, а саме граматичного матеріалу. Виділені якості запам'ятовування, які беруть участь при вивченні граматичного матеріалу. Огляд психологічних особливостей процесу запам'ятовування граматичного матеріалу. Підкреслено, що процеси пам'яті, а саме їх єдинство прослідковується в взаємній обумовленості та в проникненні одного процесу в інший. Визначено особливості процесу запам'ятовування в формуванні граматично-комунікативної компетенції, забезпечується лінгвістичним, мовним та соціокультурним досвідом.

Ключові слова: англійська мова, граматична компетенція, граматичні навички, пам'ять, процеси пам'яті

The prerequisite for the adequate use of English in oral and written speech is the development of basic grammatical skills, the development of practical skills for successfully use a wide range of lexical and grammatical means of speech. Promoting professional skills in the use of English grammar structures in communication depends largely on the psychological characteristics of memorization, which contributes to the enrichment of students' overall linguistic experience to further improve their lexical and grammatical skills. The purpose of the article is to analyze the features of the memorization process when learning grammar. The features of the memorization process in learning English grammar have been analyzed in the article. Types of human memory are distinguished, namely visual; verbal-shaped; intermediate. The idea of providing computer assistance for the effectiveness of memory processes in learning English, namely grammar, has been disclosed. The memorizing qualities involved in learning grammar have been highlighted. The psychological features of the process of memorizing grammatical material have been generalized. It has been emphasized that the processes of memory, namely their unity, are traced in the mutual conditionality and penetration of one process into another. The features of the memorization process in the formation of grammatical and communicative competence, which is provided by linguistic, speech and socio-cultural experience, have been identified. Prospects for further studies include the development of training exercises to improve the memorization of grammar when learning English.

Key words: English, grammatical competence, grammatical skills, memory, memory processes

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>